

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในยุคสมัยที่สภาพการณ์ทางการเมืองมีความผันแปรเป็นอย่างมากจนส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดอย่างรุนแรงดังในช่วง พ.ศ. 2513-2523 อันเป็นยุคสมัยที่อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งหลังไหลเข้ามาพร้อมกับกาตั้งฐานทัพอเมริกาอันเนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติภายใต้การช่วยเหลือของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ต้องการให้ประเทศไทยเป็นฐานทัพเพื่อต่อต้านเวียดนามเหนือในสงครามเวียดนาม เพื่อมิให้ลัทธิคอมมิวนิสต์แพร่กระจายไปในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา

การช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา ทำให้ประเทศไทยผูกพันกับสหรัฐอเมริกาอย่างแน่นแฟ้นในหลายด้าน สัมพันธภาพที่แนบแน่นที่สุด ได้แก่ ด้านการทหาร เนื่องจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเกิดสงครามเวียดนามขึ้น และไทยกลัวการคุกคามของคอมมิวนิสต์มาก การต่อสู้กับคอมมิวนิสต์เน้นด้านการทหารมากที่สุด กิจกรรมด้านการทหารของไทยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างเต็มที่จากสหรัฐอเมริกา และนโยบายต่างประเทศที่สำคัญของไทยจะกำหนดโดยผู้นำทางทหาร (เขียน ธีระวิทย์ 2519 : 49) ดังนั้นนโยบายต่างประเทศของไทยจึงสอดคล้องกับนโยบายของสหรัฐอเมริกา ไทยจึงมีนโยบายร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์และประเทศคอมมิวนิสต์ในลักษณะต่าง ๆ นอกจากนี้ด้านการศึกษา สหรัฐอเมริกายังได้ให้ความช่วยเหลือในด้านการศึกษาต่อและทุนวิจัยแก่ไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ปรัชญาและแนวคิดตะวันตกได้รับความสนใจจากนิสิตนักศึกษา ปัญญาชนไทยในยุคนี้เป็นอย่างมาก

ปัจจัยเหล่านี้ทำให้มีการเร่งพัฒนาความเจริญให้ทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้น แต่ความเจริญกลับรวมศูนย์อยู่ที่เมืองหลวงในด้านระบบราชการ ธุรกิจ และการศึกษา และตามหัวเมืองอันเป็นสถานที่ตั้งของฐานทัพอเมริกา ในด้านความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมเปิดสถานบันเทิงมากมาย การแพร่หลายของบทเพลงและดนตรีตะวันตก การแต่งกายแบบฮิปปี้

พฤติกรรมที่ล่อแหลมและทำลายต่อศีลธรรมและวัฒนธรรมดั้งเดิม สิ่งเหล่านี้แม้จะเป็นเพียงส่วนประกอบภายนอกที่มองเห็นได้ แต่ส่งผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย

ปัญหาในสถาบันอุดมศึกษาโดยเฉพาะในมหาวิทยาลัย เช่น ปัญหาด้านการบริหาร ปัญหาความล่าช้าในการดำเนินงานอันเนื่องมาจากขาดอิสระในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย ปัญหาช่องว่างระหว่างอาจารย์กับนิสิตนักศึกษา และปัญหาเรื่องความคิดในการเปลี่ยนแปลงสังคมของนิสิตนักศึกษาที่ระยะแรกมีแนวความคิดเน้นการทำประโยชน์เพื่อสังคมและความคิดประชาธิปไตย แต่ในระยะต่อมาความคิดเปลี่ยนเป็นสังคมนิยมขึ้นเรื่อย ๆ โดยเน้นเป้าหมายและแนวทางในการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ระบอบสังคมนิยม

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นวัตถุดิบในการผลิตผลงานของนักเขียนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม "ดวงใจ" เป็นนักเขียนท่านหนึ่งที่ได้หยิบยกปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2513-2523 ในด้านนโยบายการต่างประเทศ ปัญหาในสถาบันอุดมศึกษา ปัญหาความไม่เข้าใจกันของคนในสังคม และปัญหาความคิดในการเปลี่ยนแปลงสังคมของคนหนุ่มสาวโดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาปัญหาชนมาเสนอในรูปแบบของนวนิยาย ซึ่งเป็นงานประพันธ์ที่มีรูปแบบใกล้เคียงกับชีวิตของคนในสังคมมากที่สุดรูปแบบหนึ่ง ด้วยมุมมองที่น่าสนใจและแตกต่างจากนักเขียนอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจาก "ดวงใจ" ได้ใช้ความสามารถทางด้านภาษาประพันธ์ผนวกเข้ากับความรู้และประสบการณ์ด้านวิชาการในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการผลิตนวนิยายแนวการเมืองและสังคม อันทำให้นวนิยายแนวการเมืองและสังคมของ "ดวงใจ" สะท้อนเหตุการณ์และปัญหาต่าง ๆ ของยุคสมัย เสนอภาพและทัศนะอันเป็นข้อมูลของสังคมอีกแง่มุมหนึ่ง จึงเป็นที่น่าสนใจว่า การเสนอนวนิยายแนวการเมืองและสังคมของ "ดวงใจ" เมื่อวิเคราะห์จากนวนิยายแล้ว จะทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพสังคมในขณะนั้นและเกี่ยวกับตัวนักเขียนเอง

กรอบแนวคิดทฤษฎี

การศึกษาวรรณกรรมในแง่ที่พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมนั้น แนวมาร์กซิสต์เป็นแนวที่ได้มีการค้นคว้าศึกษากว้างขวางกว่าแนวอื่น ๆ แนวคิดนี้ถือว่าวรรณกรรมเป็นผลผลิตของสังคม เราจะสามารถเข้าใจวรรณกรรมได้ก็ต่อเมื่อเข้าใจสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และจิตสำนึกของสังคมในยุคสมัยนั้น (Terry

Eagleton 1976 : 6) ดังนั้นการเข้าใจวรรณกรรมจึงหมายถึงการเข้าใจกระบวนการทางสังคม และวรรณกรรมยังเป็นผลผลิตของปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น วรรณกรรมเป็นโครงสร้างของความคิดและแรงบันดาลใจที่ปัจเจกบุคคลในสังคมมีส่วนร่วม (Lucien Goldmann อ้างใน Terry Eagleton 1976 : 33) นักเขียนในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลจึงไม่สามารถปฏิเสธสิ่งที่พบเห็นในสังคมได้ สภาพสังคมย่อมมีผลต่อความนึกคิดของนักเขียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากโครงสร้างทางสังคม ซึ่งหมายถึง สถาบันสังคมต่าง ๆ เช่น ครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการเมืองการปกครอง เป็นต้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า คือลักษณะความสัมพันธ์ของคนในสังคมนั้นเอง วรรณกรรมจึงสะท้อนถึงสภาพจิตใจทางชนชั้นซึ่งนักเขียนเป็นตัวแทน ไม่ว่าจะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม (Plekhanov อ้างใน ไชยันต์ รัชชกุล 2524 : 44) เพราะนักเขียนนั้นเป็นบุคคลที่มองเห็นโลกทัศน์ของชนชั้นที่ตนสังกัดอยู่อย่างชัดเจน แล้วได้แสดงโลกทัศน์นั้นออกมาในผลงานของตน จึงถือได้ว่านักเขียนเป็นตัวแทนของชนชั้นที่ตนสังกัดอยู่ (Lucien Goldmann 1964 : 18)

ในทางกลับกัน สังคมย่อมมีบทบาทและอิทธิพลต่อวรรณกรรมโดยผ่านทางนักเขียน การที่นักเขียนต้องใช้ภาษาเดียวกันกับที่สังคมใช้ก็แสดงถึงอิทธิพลของสังคมด้วย (วิทย์ ศิวะศรียานนท์ 2519 : 193) นักเขียนเป็นสมาชิกของสังคมจึงอาศัยสภาพความเป็นไปของสังคม ความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ร่วมของคนในสังคมผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการในการสร้างสรรค์ผลงาน ดังนั้นการจะเข้าใจถึงสิ่งที่วรรณกรรมถ่ายทอดนั้น จึงจำเป็นต้องเข้าใจสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และจิตสำนึกของสังคมในยุคสมัยนั้น ๆ ด้วย (Terry Eagleton 1976 : 6) สังคมย่อมกำหนดโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของนักเขียนแล้วส่งผลต่อวรรณกรรม (Terry Eagleton 1976 : 11) การพิจารณาอิทธิพลของสังคมต่อนักเขียนควรให้ความสนใจว่า นักเขียนได้รับอิทธิพลจากสังคมมาอย่างไร และมีท่าทีตอบสนองต่ออิทธิพลนั้นอย่างไร

ดังนั้น วรรณกรรมจึงเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานทัศนคติต่อโลกและชีวิตของนักเขียนได้อย่างสอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี การศึกษาวรรณกรรมจึงต้องพิจารณาจากตัวบทวรรณกรรมเป็นหลัก แต่การศึกษาตัวบทวรรณกรรมเท่านั้นยังไม่เพียงพอที่จะเข้าใจวรรณกรรม จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงสถานะทางสังคม สำนึก และโลกทัศน์ของนักเขียน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรมแล้วโยนไปถึงสังคมเพื่อถ่วงถ่วงโลกทัศน์ของ

นักเขียน จากนั้นจึงนำโลกทัศน์นั้นกลับมาอธิบายเนื้อหาของวรรณกรรมอีกครั้ง (Lucien Goldmann 1964 : 20)

เมื่อกล่าวโดยเฉพาะเจาะจงถึงนวนิยายแล้ว นวนิยายคือวรรณกรรมรูปแบบหนึ่ง ที่เชื่อมระหว่างโลกสมมติกับโลกของความจริง นวนิยายเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของจินตนาการของนักเขียนกับสังคมที่ซับซ้อน และมีการมองผู้คน ในหลาย ๆ ด้าน (Lukacs อ้างใน Terry Eagleton 1976 : 28) นวนิยายมี ความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสังคมอย่างใกล้ชิด การศึกษาวรรณกรรมจึงจำเป็นต้องศึกษา วิเคราะห์ความเป็นไปของสังคม โดยการวิเคราะห์กระบวนการทางสังคมนั้น เราจะต้อง วิเคราะห์โดยไม่มองเฉพาะปัจจุบันแต่ต้องมองย้อนไปยังอดีตเพื่อหาสาเหตุของปัญหาและ เพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา ขณะเดียวกันก็มองไปยังอนาคตด้วย และในการวิเคราะห์นั้นจะต้อง มองภาพทั้งหมดของจิตสำนึกและระบบสังคม (Terry Eagleton 1976 : 30)

ภาระหน้าที่ของนวนิยายในด้านการเมืองไม่จำเป็นต้องเสนออย่างเปิดเผย นักเขียนจะต้องไม่ยึดเยียดให้ผู้อ่านรับเอาทัศนะทางการเมืองที่เขาเขียนไว้ในงาน เพราะ หากนักเขียนเปิดเผยความจริงและพลังที่ซ่อนเร้นอย่างมีวัตถุประสงค์ในนวนิยาย นักเขียนก็ จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมือง และนวนิยายก็จะเป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวน เชื่อ (Engels อ้างใน Terry Eagleton 1976 : 46)

เราอาจสรุปกรอบแนวคิดทฤษฎีที่จะใช้ในการศึกษาได้ คือ

นวนิยายเป็นผลผลิตของนักเขียนซึ่งเป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวแทนของชนชั้นที่ สังกัดอยู่ การศึกษานวนิยายจึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปของสังคม พร้อมกัน นั้นก็ต้องศึกษาสำนัก โลกทัศน์ และสภาพภาพของนักเขียน ตลอดจนกระบวนการทางสังคม แล้วนำสิ่งเหล่านี้กลับมาอธิบายเนื้อหาของวรรณกรรม

การศึกษาคุณค่าที่เกี่ยวข้อง

สังคมถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ และมนุษย์เหล่านั้นก็ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม (Wolff 1981 : 19) จากคำกล่าวนี้ ทำให้เข้าใจว่า ทั้งสังคมและมนุษย์ต่างมีความสัมพันธ์กัน ไม่มีฝ่ายใดจะสามารถปฏิเสธอิทธิพลของอีกฝ่ายหนึ่งได้ มนุษย์ไม่อาจปฏิเสธอิทธิพลของ สังคมได้ เพราะสภาพความเป็นอยู่ทางสังคมนั้นเองที่เป็นตัวกำหนดความรู้สึกของมนุษย์

(มนตรี กรรณมมาลย์ 2521 : 63) แม้ในเรื่องของการสร้างสรรค์ศิลปะวรรณกรรมซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของอารมณ์และจินตนาการส่วนตัวนั้น ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างลอย ๆ โดยปราศจากอิทธิพลภายนอก ดังนั้นอารมณ์และจินตนาการส่วนตัวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับประสบการณ์ทางวัตถุเท่านั้น

นักเขียนเป็นปัจเจกบุคคลที่อยู่ในสังคม เป็นสมาชิกของสังคมเพราะนักเขียนถึงจะเป็นคนเดียวก็เปรียบเหมือนคนสามคน คือ นอกจากจะเป็นนักประพันธ์แล้ว ยังเป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้นสมัยนั้น และยังคงเป็นพลเมืองในรัฐในสังคมอีกด้วย (วิทย์ ศิวะศรียานนท์ 2519 : 141) นักเขียนจึงไม่สามารถปฏิเสธสิ่งที่พบเห็นในสังคมได้ สภาพสังคมจึงย่อมมีผลต่อนักคิดของนักเขียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากโครงสร้างทางสังคม อันประกอบด้วยสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันศาสนา และสถาบันการเมือง การปกครอง เป็นต้น

แม้จะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า นักเขียนเป็นปัญญาชนกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญในสังคม เพราะมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ (Raymond Williams 1981 : 214) แต่ก็ไม่อาจหลุดพ้นจากเงื่อนไขทางสังคมได้ วรรณกรรมอันเป็นผลงานของนักเขียนย่อมอยู่ใต้อิทธิพลของเงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ ของสังคม เงื่อนไขและปัจจัยของสังคมซึ่งมีส่วนในการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบของวรรณกรรมที่มีความสำคัญมากประการหนึ่ง คือ เงื่อนไขและปัจจัยทางการเมือง เพราะการเมืองได้ครอบคลุมชีวิตมนุษย์ในทุกลักษณะ เนื้อหาของวรรณกรรมจึงเป็นเรื่องที่ตีแผ่เรื่องของการเมืองด้วย (นิพนธ์ อินสิน 2521 : ค.)

วรรณกรรมจึงเป็นสื่อกลางที่สำคัญประเภทหนึ่ง ที่ทำให้คนในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจซึ่งกันและกันได้ คนที่อยู่ต่างสังคมก็สามารถเข้าใจคนในสังคมอื่นได้โดยใช้วรรณกรรมเป็นสื่อ วรรณกรรมจึงมีอิทธิพลในการเสริมสร้างทัศนคติต่อบุคคลในสังคม ซึ่งจะมีผลในการเปลี่ยนแปลงลักษณะสังคมได้ ในทางกลับกันสังคมก็มีอิทธิพลต่อวรรณกรรม เพราะนักเขียนซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมจำต้องใส่ใจในเหตุการณ์บ้านเมือง ดังนั้นความคิดเห็น ความรู้สึกที่นักเขียนมีส่วนร่วมกับคนร่วมสมัยมักจะแสดงออกมาในเนื้อหาของวรรณกรรม วรรณกรรมกับสังคมจึงมีบทบาทและอิทธิพลต่อกัน (ตรีศิลป์ บุญขจร 2520 : 15)

การเรียนรู้และเข้าใจถึงเนื้อหาสาระของวรรณกรรมในแต่ละยุคสมัยให้ได้อย่างถ่องแท้ จึงจำเป็นต้องเข้าใจถึงลักษณะและสถานการณ์ของสังคมในยุคสมัยนั้น ๆ เพราะการสะท้อนสังคมของวรรณกรรมนั้นมิใช่เป็นการสะท้อนอย่างบังเอิญเหตุการณ์ทำนองเอกสารประวัติศาสตร์ แต่เป็นภาพสะท้อนจากประสบการณ์ของนักเขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม แม้วรรณกรรมจะมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่ แต่นักเขียนก็ได้ใช้ความสามารถทางด้านศิลปะในการเสนอความเป็นจริงทางสังคมได้อย่างแนบเนียนและมีศิลปะ การจะเข้าใจความเป็นไปทางสังคมที่อยู่ในวรรณกรรมจึงจำเป็นต้องทราบถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมเพื่อแยกแยะสภาพความเป็นจริงกับจินตนาการของนักเขียนออกจากกัน (Lucien Goldmann 1964 : 20)

วรรณกรรมจึงเป็นผลผลิตทางสังคมที่มีส่วนสำคัญในการแสดงถึงความเป็นไปของสังคม และขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นบรรทัดฐานทางสังคมในด้านกฎหมาย ศาสนา ขอบปฏิบัติทางการเมือง แบบแผนของชีวิต ค่านิยมและวิถีชีวิตของบุคคล โดยสะท้อนผ่านโลกทัศน์ของนักเขียน วรรณกรรมจึงสะท้อนสภาพความคิดจิตใจของชนชั้นที่นักเขียนเป็นตัวแทนจะ โดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม (Plekhanow อ้างใน ไชยันต์ รัชชกุล 2524 : 44)

สังคมทุกสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบันล้วนมีลักษณะการแบ่งเป็นช่วงชั้นทั้งสิ้น ซึ่งหมายความว่า เกิดความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันในเรื่องฐานะ การศึกษา ภูมิปัญญา อาชีพ เกียรติยศ อิทธิพล อำนาจ และอื่น ๆ อีกมากมาย การแบ่งช่วงชั้นเป็นธรรมชาติของทุกสังคม ถ้าปราศจากการแบ่งช่วงชั้นแล้วไม่ว่าสังคมนั้นจะอยู่ได้ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะรัฐศาสตร์และโครงการศึกษาทั่วไป ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา 2531 : 191)

ชนชั้นเป็นระบบการจัดช่วงชั้นของบุคคลระดับหนึ่ง ระบบนี้อาศัยสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลเป็นหลักในการจัดสรรคนเข้าชนชั้นต่าง ๆ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2532 : 241) นักเขียนเป็นสมาชิกของสังคมจึงจำเป็นต้องมีชนชั้นสังกัด

มาร์กซ์เชื่อว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดโครงสร้างของรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมอันก่อให้เกิดการแบ่งแยกทางชนชั้นขึ้นมา ในทุกสังคมจะมีชนชั้นสองชนชั้น ชนชั้นแรกคือชนชั้นปกครอง กับอีกชนชั้นหนึ่งคือชนชั้นผู้ใช้แรงงาน (Marx and Engels อ้างใน ยศ สันตสมบัติ 2530 : 9) แต่การแบ่งชนชั้นนั้นไม่ได้ถูกกำหนดแบ่งด้วย

โครงสร้างเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว หากยังต้องอาศัยปัจจัยโครงสร้างทางสังคมในการกำหนดแบ่งอีกด้วย

การแบ่งชนชั้นทางสังคม เป็นการแบ่งสมาชิกของสังคมออกเป็นลำดับชั้น อันแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่สังคมได้แบ่งเอาไว้ (อาเนท์ อากาภิรม 2514 : 94) ระบบของการแบ่งชนชั้นนี้ชี้ให้เห็นว่าคนที่อยู่ในตำแหน่งหรือฐานะนั้นมีเกียรติ หรือได้รับการยกย่องว่าอยู่ในอันดับที่สูงกว่าหรือเท่ากัน หรือต่ำกว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่อยู่ในฐานะอื่น ๆ ในสังคมเดียวกัน การแบ่งชนชั้นของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลทำให้เกิดมีคชนชั้นสูง กลาง และต่ำ ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในลัทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ความสะดวกสบาย แบบแผนในการครองชีวิต อำนาจ และอิทธิพลที่จะได้รับ (ชูดา จิตนิทักษ์ 2528 : 132) ชนชั้นทางสังคมเป็นเสมือนวิถีชีวิตของบุคคล เพราะมีอิทธิพลต่อรูปแบบของทัศนคติและค่านิยม ความคิดทางการเมืองและพฤติกรรมโดยทั่วไป

สำหรับสังคมไทยนั้น การจัดลำดับชั้นทางสังคมของไทยใช้หลักวงศ์ตระกูล และสิ่งแวดล้อม คือ สถานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา อาชีพ และสถานที่อยู่อาศัย ผสมผสานกัน การจัดลำดับชั้นทางสังคมจึงได้อาศัยปัจจัยดังต่อไปนี้รวม ๆ กัน กล่าวคือ

1. วงศ์ตระกูล ได้แก่ ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิด เช่น พระบรมวงศานุวงศ์
2. ตำแหน่งทางราชการและการเมือง ซึ่งฝ่ายบริหาร ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ข้าราชการประจำทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ พลเรือน และตุลาการ ส่วนฝ่ายการเมือง ได้แก่ ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร หัวหน้าพรรคการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น
3. อำนาจทางเศรษฐกิจ พิจารณาจากรายได้ประจำ ทรัพย์สิน มรดก เป็นต้น
4. ระดับการศึกษา พิจารณาจากการศึกษาซึ่งบุคคลได้รับมา เช่น จบประถมศึกษา อาชีวศึกษา ปริญญาตรี โท เอก สำเร็จการศึกษาจากในประเทศหรือต่างประเทศ เป็นต้น
5. ประเภทอาชีพ พิจารณาจากสาขาอาชีพ เช่น รับราชการ ได้แก่ ทหาร ตำรวจ ครูอาจารย์ ประกอบวิชาชีพอิสระ ได้แก่ แพทย์ วิศวกร สถาปนิก ค้าขาย อาชีพรับจ้าง ได้แก่ ช่างฝีมือ กรรมกร เป็นต้น (นิพนธ์ คันธเสวี 2512 : 43-44)

การแบ่งชนชั้นในสังคมไทยอาจจัดรูปแบบและระดับสูงต่ำได้ดังนี้

1. ระดับที่มีเกียรติภูมิสูง ได้แก่ รัฐมนตรี นายทหารระดับนายพล ทูต อาจารย์มหาวิทยาลัย วุฒิสมาชิกและส.ส. สถาปนิกและวิศวกร เป็นต้น
2. ระดับที่มีเกียรติภูมิปานกลางค่อนข้างสูง ได้แก่ ผู้จัดการ-นักธุรกิจ เจ้าของกิจการค้า ข้าราชการระดับกลาง นักหนังสือพิมพ์ และนักเขียน ฯลฯ
3. ระดับที่มีเกียรติภูมิปานกลางค่อนข้างต่ำ ได้แก่ เกษตรกรรายย่อย ช่างแต่งผมและเสริมสวย ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า พนักงานบัญชี ฯลฯ
4. ระดับที่มีเกียรติภูมิค่อนข้างต่ำ ผู้ทำงานในไร่นา-ลูกจ้างนา คนรับใช้ภารโรง กรรมกรและคนงาน พนักงานเสิร์ฟอาหารและเครื่องดื่ม ฯลฯ (สุภาพค์ จันทวานิช 2531 : 109-110)

นักเขียนเป็นสมาชิกหน่วยหนึ่งของสังคม จึงจำเป็นต้องมีชนชั้นสังกัด "ดวงใจ" ซึ่งเป็นนักเขียนและสมาชิกของสังคม ก็จะต้องมีชนชั้นสังกัดด้วย ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาสถานภาพของ "ดวงใจ" โดยใช้หลักเกณฑ์ในการแบ่งชนชั้นดังที่กล่าวมาแล้ว โดยจะศึกษาอย่างละเอียดในบทต่อ ๆ ไป

วรรณกรรมเป็นผลผลิตของนักเขียนที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมที่นักเขียนได้ประสบพบเห็นหรือเป็นต้นเหตุแห่งแรงบันดาลใจ ผนวกกับอารมณ์และจินตนาการจึงเป็นภาพซึ่งสะท้อนผ่านโลกทัศน์ของนักเขียนแต่ละคน การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมจะครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจะต้องศึกษาโลกทัศน์ของนักเขียนด้วย

โลกทัศน์ หรือ Weltanschauung คือ ท่าทีของนักเขียนที่มีต่อโลกและชีวิตและเพื่อนมนุษย์ ฯลฯ (วิทย์ คีวะศรียานนท์ 2519 : 194) โลกทัศน์เป็นจิตสำนึกที่ผสมผสานระหว่างความเข้าใจ ความคิด ความรู้สึก และแนวคิดต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง ปรัชญา วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศาสนา และศิลปะ อันเป็นผลที่เกิดขึ้นหรือเป็นการสะท้อนความเป็นจริงทางสังคมที่เป็นอยู่ในสังคม (Lucien Goldmann 1964 : 21) โลกทัศน์ของนักเขียนจึงมีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างของวรรณกรรม คือ เนื้อหาและนัยสำคัญทางสังคมภายในเนื้อหา (ไชยันต์ รัชชกุล 2524 : 48)

โลกทัศน์ของนักเขียนเกิดขึ้น โดยเป็นผลสะท้อนมาจากเงื่อนไขของชีวิตทางวัตถุของสังคมและผลประโยชน์ของชนชั้นที่แตกต่างกัน ความสำนึกทางชนชั้นมีบทบาทและอิทธิพลยิ่งต่อนักเขียน (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ 2522 : 87) การศึกษาโลกทัศน์ของนักเขียนจำเป็นต้องพิจารณาเรื่องชนชั้นของนักเขียนด้วย

โลกทัศน์ของนักเขียนแต่ละคนจะเป็นไปในรูปใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของยุคสมัย ภาวะแวดล้อมทางสังคม และชนชั้นทางสังคมที่นักเขียนสังกัดอยู่ เป็นตัวกำหนดให้นักเขียนของโลกและชีวิตไปในลักษณะต่าง ๆ กัน การศึกษาโลกทัศน์ของนักเขียนจึงจำเป็นต้องศึกษาทัศนคติในการมองโลกและปัญหาต่าง ๆ ของนักเขียน โดยพิจารณาสภาพการณ์ทางสังคมและชนชั้นทางสังคมของนักเขียนเป็นองค์ประกอบ (Lucien Goldmann 1964 : 17)

วรรณกรรมเป็นผลรวมจากทัศนคติต่อโลกและชีวิตของนักเขียนวรรณกรรมสามารถเป็นตัวแทนสะท้อนภาวะของยุคสมัยอย่างแจ่มชัด นักเขียนจึงเป็นตัวแทนของยุคสมัยในการถ่ายทอดสภาวะของยุคสมัยด้วยโลกทัศน์ของเขา (Lucien Goldmann 1964 : 22) ดังนั้นการศึกษาความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมจึงต้องศึกษาตัวบทวรรณกรรม แล้วพิจารณาองค์ประกอบด้านเนื้อหาและส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคม จากนั้นจึงศึกษาถึงสถานะทางสังคม ความคิดจิตสำนึก เพื่อกลั่นกรองโลกทัศน์ของนักเขียน แล้วนำโลกทัศน์ของนักเขียนกลับมาอธิบายเนื้อหาของวรรณกรรมนั้นอีกครั้ง (Lucien Goldmann 1964 : 18) จึงจะเข้าใจแนวคิดที่นักเขียนเสนอในวรรณกรรมได้อย่างถ่องแท้และถูกต้อง

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. ศึกษาวิเคราะห์สภาพสังคมอันเป็นพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์นวนิยาย โดยจะพิจารณาสภาพความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของสังคม อันจะทำให้เข้าใจแนวคิดของ "ดวงใจ"
2. ศึกษาโลกทัศน์ทางการเมืองและภูมิหลังทางชนชั้นของดวงใจ
3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายแนวการเมืองและสังคมของดวงใจกับสภาพการเมืองและสังคมไทยและตัวผู้เขียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลทางด้านสังคมและการเมือง ระหว่าง พ.ศ. 2513-2523
2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคมและการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2513-2523
3. ศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของดวงใจที่ค้นคว้าได้ว่าตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรก ระหว่าง พ.ศ. 2513-2523 และคัดเฉพาะนวนิยายแนวการเมืองและสังคม คือ จากดวงใจ (พ.ศ. 2515) บ่วงกรรม (พ.ศ. 2517) รัฐมนตรีหญิง (พ.ศ. 2519) และเทียนส่องแสง (พ.ศ. 2520)

วิธีการวิจัย

1. ศึกษาลักษณะของสังคมและการเมืองในช่วง พ.ศ. 2513-2523 โดยการรวบรวมและวิเคราะห์จากข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวกับสังคมและการเมืองในช่วงนั้น แหล่งข้อมูลเอกสารที่จะใช้เป็นหลัก คือ สถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2. ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะสังคมและการเมืองในนวนิยายแนวการเมืองและสังคมของดวงใจ ทั้ง 4 เรื่อง คือ จากดวงใจ บ่วงกรรม รัฐมนตรีหญิง และเทียนส่องแสง
3. ศึกษาแนวคิดของนักเขียนที่แสดงออกมาในนวนิยายทั้ง 4 เรื่อง
4. ศึกษาโลกทัศน์ทางการเมืองและภูมิหลังทางชนชั้นของผู้เขียนจากสารสัมภาษณ์ดวงใจ โดยมีแบบสัมภาษณ์
5. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของสังคมและการเมืองในช่วง พ.ศ. 2513-2523 กับลักษณะสังคมและการเมืองในนวนิยาย และแนวคิดของดวงใจ และกับตัวนักเขียน

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางการเมืองและสังคมในนวนิยายกับสภาพการเมืองการปกครองและสังคม และกับตัวนักเขียน
2. ทำให้เข้าใจแนวคิดที่นักเขียนนำเสนอในนวนิยาย